

Turto administravimas ir realizavimas įmonių bankroto procese

Remigijus Jokubauskas

Mykolo Romerio universiteto
Teisės mokyklos Privatinės teisės instituto doktorantas
Ateities g. 20, Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 271 4625
El. paštas: <remigijus@jokubauskas.org>

Straipsnyje nagrinėjami įmonės turto administravimo ir realizavimo klausimai, įmonės turto sąvoka bankroto procese. Taip pat analizuojama, kokie įmonės turto realizavimo metodai yra nustatyti bankroto teisėje, kurie iš jų leidžia greičiau parduoti turtą. Vertinama, kaip teismai užtikrina efektyvų turto realizavimą bankroto procese.

Pagrindiniai žodžiai: bankroto teisė, įmonės turtas bankroto procese, turto administravimas ir realizavimas, varžytynės.

The Administration and Realization of Estate in Corporate Bankruptcy Proceedings

This article analyzes estate administration and realization as well as the concept of estate in bankruptcy proceedings. It also analyzes which methods of estate realization are established in bankruptcy law, and which of them allow selling estate faster. The article evaluates how courts ensure the effective realization of estate in bankruptcy proceedings.

Keywords: bankruptcy law, bankruptcy estate, administration and realization of estate, auction.

Įvadas

Tinkamas įmonės turto administravimas ir realizavimas yra svarbūs siekiant apsaugoti bankrutuojančios įmonės ir jos kreditorių interesus (kuo labiau padidinti jų reikalavimų atlyginimą) bei leidžia nutraukti bankroto bylą, jeigu atkuriamas įmonės mokumas, patenkinami įsipareigojimai visiems kreditoriams¹ ar sudaroma taikos sutartis². Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme (toliau – ĮBĮ)³ nėra aptarta bankrutuojančios įmonės turto samprata ir reglamentuojama tik dalis su juo susijusių klausimų. Nei turto administravimo, nei realizavimo sąvokos nėra apibrėžtos ĮBĮ⁴. Šiame straipsnyje nurodoma, kad turto administravimas yra visi veiksmai, susiję su bankrutuojančios įmonės turto disponavimu, valdymu, kaupimu. Turto realizavimas suprantamas kaip turto pardavimas ar kitoks perleidimas bankroto procese.

¹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 27 straipsnio 1 dalis 1–2 punktai.

² Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 27 straipsnio 1 dalis 3 punktas, 28 straipsnis.

³ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 31-1010.

⁴ Bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės turto valdymo sąvoka buvo apibrėžta ĮBĮ 2 straipsnio 6 dalyje, tačiau ši norma panaikinta 2014 m. kovo 27 d. priimtu įstatymu Nr. XII-805, *TAR*, 2014-04-11, Nr. 2014-04326.

Received: 07/12/2018. Accepted: 19/06/2019

Copyright © 2019 Remigijus Jokubauskas. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Straipsnyje nagrinėjama, kaip suprantamas įmonės turtas bankroto procese, kokie yra efektyviausi bankrutuojančios įmonės turto administravimo, realizavimo būdai. Analizuojamos UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės (toliau – UNCITRAL taisyklės)⁵, kuriose pateikiama pasiūlymų dėl įmonių bankroto proceso optimizavimo, bankrutuojančios įmonės turto apsaugos, jo apimties didinimo (angl. *maximization*) ir realizavimo. Bankrutuojančios įmonės turto administravimas ir realizavimas yra tęstinis procesas, kuriame dalyvauja bankroto administratorius, bankrutuojančios įmonės vadovas (-ai), kreditorių susirinkimas (komitetas) ir bankroto bylą nagrinėjantis teismas. Nors ĮBĮ nenumatyta, kad teismas gali imtis veiksmų, susijusių su bankrutuojančios įmonės turto, teismų praktikoje pripažinta, kad teismas tampa gana aktyvus įmonių bankroto proceso dalyvis, nuo kurio priklauso turto realizavimo operatyvumas⁶.

Šio straipsnio *tyrimo tikslas* – įvertinti turto administravimo ir realizavimo veiksmus, nustatyti, kokie metodai efektyviausi, labiausiai atitinkantys įmonių bankroto proceso tikslus. Tyrimo tikslui atskleisti keliami šie uždaviniai: apibrėžti bankrutuojančios įmonės turto sampratą; aptarti turto administravimo ir realizavimo būdus; įvertinti parduodamo įmonės turto kainos nustatymo kriterijus ir metodus; nustatyti, kaip teismų praktikoje užtikrinamas bankroto proceso operatyvumo principas realizuojant įmonės turtą. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir uždavinius, *tyrimo objektas* yra turto administravimas ir realizavimas įmonių bankroto procese. Tyrime naudojami sisteminės analizės, lyginamasis metodai. Straipsnio aktualumą rodo dažnai pasitaikantys teisminiai ginčai dėl įmonės turto bankroto procese bei mokslinių darbų stoka Lietuvoje šia tema. Įmonės turto klausimai nacionalinėje bankroto teisės doktrinoje beveik nėra aptarti⁷, nėra analizuota turto administravimo ir realizavimo reguliavimo atitiktis tarptautiniams standartams. Užsienio teisės doktrinoje su įmonės turto administravimu ir realizavimu susiję klausimai yra nagrinėti V. Finch, D. Milman⁸, R. Goode⁹, D. Faber¹⁰ darbuose.

1. Turto samprata įmonių bankroto procese

Įmonės turtas (angl. *estate*) bankroto procese UNCITRAL taisyklėse apibrėžiamas kaip visas turtas, valdomas įmonės bankroto administratoriaus, kuriam taikoma nemokumo teisė¹¹. Įmonės turtas suprantamas plačiai, kaip visas turtas, esantis bylą nagrinėjančio teismo valstybės teritorijoje bei užsienio šalyse, materialusis ir nematerialusis turtas, įmonės turtinės teisės į trečiųjų asmenų valdomą turtą¹².

Nors materialiojo ir nematerialiojo turto sąvokos, atsižvelgiant į nacionalinį teisinį reguliavimą, gali skirtis, materialusis turtas yra įmonės finansinėje ataskaitoje (angl. *balance sheet*) nurodytas turtas (pinigai, įrenginiai, inventorių, gamybos produktai, banko sąskaitos, nekilnojamasis turtas). Nematerialusis turtas – intelektinės nuosavybės objektai, vertybiniai popieriai, finansiniai instrumentai, draudimo polisai, sutartinės teisės, reikalavimo teisės¹³.

⁵ UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law, 2005 [interaktyvus. Žiūrėta. 2018 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf>.

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-196-313/2017.

⁷ KAVALNĖ, S., et al. *Bankroto teisė: Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009.

⁸ FINCH, V.; MILMAN, D. *Corporate Insolvency Law Perspectives and Principles* 3rd. Cambridge University Press, 2017.

⁹ GOODE, R. *Principles of Corporate Insolvency Law* 4^{ed}. Thomson Reuters, 2011.

¹⁰ FABER, D. et al. *Commencement of Insolvency Proceedings*. Oxford University Press, 2012.

¹¹ UNCITRAL <...>, p. 75.

¹² UNCITRAL <...>, p. 75–76.

¹³ UNCITRAL <...>, p. 76.

Tačiau ne kiekvienas įmonės valdomas turtas laikytinas turtu bankroto procese. Vienas iš esminių kriterijų yra turto valdymas nuosavybės teise (angl. *title possession*), todėl turtas, kurio įmonė nevaldo nuosavybės teise, neturėtų būti priskiriamas tokiam turtui. Tai gali būti turtas, kurio tik valdymo ir naudojimo teisės yra perleistos (pavyzdžiui, turtas, valdomas pagal nuomos, panaudos, pasaugos sutartis ar pan.)¹⁴.

Apibendrintai reikia pasakyti, kad UNCITRAL taisyklėse įmonės turtas bankroto procese apibrėžiamas taip: a) skolininko turtas, įskaitant įkeistą turtą ir trečiųjų asmenų valdomą turtą; b) turtas, įgytas po nemokumo proceso pradžios; ir c) turtas, gautas pagal ieškinius dėl sandorių panaikinimo (angl. *avoidance*) ir kitus ieškinius¹⁵. Taigi prie bankrutuojančios įmonės turto priskiriamas tiek turtas, įmonei priklausantis bankroto bylos iškėlimo metu, tiek įgytas šio proceso metu. Esminis įmonės turto kriterijus yra nuosavybės teisė, kuri suteikia galimybę ne tik bankroto administratoriui nevaržomai jį naudoti, bet ir realizuoti.

Panaši turto samprata yra įtvirtinta ir užsienio valstybių teisinio reguliavimo srityje. Pavyzdžiui, Vokietijos teisėje įmonės turtas (vok. *Insolvenzmasse*) apibrėžtas Nemokumo įstatymo 34 straipsnyje, pagal kurį nemokumo bylose įmonės turtas suprantamas kaip visas turtas, nuosavybės teise priklausantis skolininkui, kai teismo procesas yra pradėtas ir įgytas proceso metu¹⁶. Įmonės bankroto administratorius turi sudaryti įmonės turto sąrašą bylos iškėlimo dieną¹⁷. To paties įstatymo 36 straipsnyje detalizuojama, koks turtas neturi būti įtrauktas į įmonės turto sąrašą. Jungtinėje Karalystėje galiojančiame Nemokumo įstatyme nustatyta, kad turtas bankroto procese apima visą turtą, priklausantį ar suteiktą bankrutuojančiai įmonei bankroto proceso pradžios metu¹⁸.

Remiantis sisteminio aiškinimo metodu tyrimo tikslui atskleisti reikšminga ir bendroji turto samprata civilinėje teisėje. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹⁹ 1.97 straipsnio 1 dalį, turtas yra civilinės teisės objektas. Turtas civilinėje teisėje apibrėžiamas plačiai. Jis siejamas su visomis turčinėmis vertybėmis, į kurias civilinės teisės subjektai įgyja teises ir (arba) dėl kurių šiems subjektams atsiranda pareigų²⁰. Turtas gali būti materialusis ir nematerialusis. Aiškinant turto sąvoką civilinėje teisėje, pripažįstama, kad teisine prasme turtas yra tie civilinių teisių (nuosavybės) objektai, kurie turi vienokią ar kitokią ekonominę ar objektyvią vertę ir civilinio apyvartumo savybę, t. y. tokį objektą jo savininkas turi galimybę perleisti kitam asmeniui²¹.

Tai reiškia, kad civilinėje teisėje turtas pasižymi dviem savybėmis: ekonomine (objektyvia) verte ir galimybe būti civilinės apyvartos objektu. Civilinės teisės objektas taip pat pasižymi pinigais išreikšta

¹⁴ UNCITRAL <...>, p. 80.

¹⁵ UNCITRAL <...>, p. 82.

¹⁶ Das Insolvenzverfahren erfaßt das gesamte Vermögen, das dem Schuldner zur Zeit der Eröffnung des Verfahrens gehört und das er während des Verfahrens erlangt (Insolvenzmasse) [interaktyvus. Žiūrėta. 2018 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.gesetze-im-internet.de/ins0/>>.

¹⁷ Vokietijos nemokumo įstatymo 153 straipsnio 1 dalis: Der Insolvenzverwalter hat auf den Zeitpunkt der Eröffnung des Insolvenzverfahrens eine geordnete Übersicht aufzustellen, in der die Gegenstände der Insolvenzmasse und die Verbindlichkeiten des Schuldners aufgeführt und einander gegenübergestellt werden [interaktyvus. Žiūrėta. 2018 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.gesetze-im-internet.de/ins0/>>.

¹⁸ Jungtinės Karalystės nemokumo įstatymo 283 straipsnio 1 dalis: Subject as follows, a bankrupt's estate for the purposes of any of this Group of Parts comprises all property belonging to or vested in the bankrupt at the commencement of the bankruptcy [interaktyvus. Žiūrėta. 2018 m. lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>>.

¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2013 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2013.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2016 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-103-378/2016.

verte²². Panašiai turtas apibrėžiamas ir Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatyme (toliau – Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas)²³, pagal kurį turtas suprantamas kaip materialios, nematerialios ir finansinės vertybės, kurios gali būti rinkos sandorių objektas²⁴.

ĮBĮ nėra apibrėžta įmonės turto samprata, tačiau jame vartojamos įvairios turto sąvokos, pavyzdžiui, „įmonės materialinis turtas“, „ilgalaikis materialinis turtas“²⁵. Todėl, apibrėžiant turtą įmonių bankroto procese, turėtų būti taikoma bendroji civilinėje teisėje vartojama turto samprata ir turtu laikomi bankrutuojančios įmonės teisių objektai, kurie turi ekonominę (objektyvią) vertę ir gali būti civilinės apyvartos objektu.

Lietuvos teismų praktikoje bankrutuojančios įmonės turtu laikomas tik realus, egzistuojantis turtas²⁶. Pagal vyraujančią praktiką, turtas suprantamas plačiai: „[B] nepateikia savarankiško sąvokos „turtas“ apibrėžimo, tačiau iš šio įstatymo sisteminės analizės matyti, kad sąvoka „turtas“ jame vartojama plačiaja prasme, prireikus, individualizuojant ir išskiriant atskiras turto rūšis.“²⁷ Tokia turto samprata iš esmės atitinka tiek UNCITRAL taisyklėse, tiek minėtose užsienio valstybėse vartojamą įmonės turto sąvoką.

Sprendžiant dėl bankroto bylos iškėlimo, įmonės turtas turi būti nustatomas pagal naujausią finansinės atskaitomybės ataskaitą²⁸. Tai reiškia, kad įmonės turimas turtas siejamas su turtu, nurodytu įmonės finansinėje ataskaitoje. Tačiau įmonės finansinėje ataskaitoje nedetalizuojama, koks konkretus turtas priskiriamas įmonės turtui. Joje nurodytas turtas skirstomas pagal įmonių buhalterijoje naudojamus kriterijus. Todėl, vertinant įmonės turtą, svarbu nustatyti, koks konkretus turtas finansinėje ataskaitoje nurodytas. Be to, teismas turi vertinti finansinės atskaitos duomenų teisėtumą ir patikimumą²⁹.

Dažnai praktikoje kyla ginčų dėl bankrutuojančios įmonės turto ir jo vertės (likvidumo) nustatymo. Galima išskirti tam tikras formuojamas teismų praktikos taisykles: pripažįstama, kad svarbi aplinkybė yra, kokį turtą įmonė realiai turi³⁰; areštuotas įmonės turtas³¹ ir įmonės išperkamosios nuomos sutarties pagrindu valdomas turtas (iki jo išpirkimo) nelaikomas turtu pagal ĮBĮ, kai sprendžiamas bankroto bylos iškėlimo klausimas³²; sprendžiant dėl įmonės kreditorinių įsipareigojimų realumo, pripažįstama, kad įmonės kreditorinių reikalavimų vykdymas turi būti vertinamas atsižvelgiant į realias galimybes³³; vertinant trumpalaikį turtą (debitorinių reikalavimų patenkinimą), taikoma prezumpcija, kad bankrutuojanti įmonė reikalavimo patenkinimo negaus (apskritai ar bent iš dalies)³⁴.

2. Turto administravimas

Efektyvus įmonės turto administravimas bankroto procese yra svarbus, nes leidžia padidinti įmonės kreditorių galimybes gauti kuo didesnę reikalavimų patenkinimą ir greičiau užbaigti bankroto bylą.

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius. 2013 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2013.

²³ Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas, *Valstybės žinios*, 1999, nr. 52-1672; 2011, nr. 86-4139.

²⁴ Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo 2 straipsnio 9 dalis.

²⁵ ĮBĮ 10 straipsnio 4 dalies 2 punktą.

²⁶ Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-2077-381/2017.

²⁷ Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-682-823/2018.

²⁸ Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1835-330/2017.

²⁹ Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. rugpjūčio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1478-407/2017.

³⁰ Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. rugpjūčio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1349-798/2018.

³¹ Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-340-370/2018.

³² Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. rugpjūčio 17 d. nutartis civilinėje byloje 2-1478-407/2017.

³³ Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1857-370/2017.

³⁴ Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1785-798/2017.

Sprendžiant, kaip efektyviausiai įmonės turtas turi būti administruojamas, svarbu ne tik įvertinti bankroto proceso tikslus, bet ir tai, kad bankrotas yra teštinis procesas.

UNCITRAL taisyklėse nustatyta, kad bankroto procese turi būti pasiekta maksimali įmonės turto vertė³⁵. Todėl įmonės turtas turi būti administruojamas kuo naudingiau. Vien tai, kad įmonei iškelta bankroto byla, nereiškia, kad jos komercinė veikla nutrūksta ir turtas negali būti didinamas. Tačiau komercinės veiklos tęsimas, turto didinimas turi būti suderinami su įmonės kreditorių lygiateisiškumo principu (*pari passu*) ir bankroto proceso tikslais³⁶.

Įmonės vadovui dėl jo einamų pareigų geriausiai žinomas įmonės turtas, jo sudėtis. Kadangi įsiteisėjęs teismo nutarčiai iškelti įmonės bankroto bylą įmonės vadovas praranda įmonės valdymo teisę, ĮBĮ nustato pareigą įmonės vadovui perduoti bankroto administratoriui per teismo numatytą terminą visą įmonės turtą ir dokumentus, o šių veiksmų neatlikus, įmonės vadovui gali būti skiriama pinigine sankcija³⁷. Taip pat įmonės vadovas turi informuoti bankroto bylą nagrinėjantį teismą apie visas bylas, kuriose įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai³⁸. Tikslus informavimas apie įmonės turtą yra itin svarbus, nes bankroto administratorius, neturėdamas (visos) informacijos apie turtą ir jo sudėtį, negali tinkamai atlikti administravimo veiksmų.

Bankroto administratorius turi siekti ne tik operatyviai užbaigti bankroto bylą, patenkinti kreditorių reikalavimus, bet ir išsaugoti įmonės turtą³⁹. Jis šiuos veiksmus atlieka vadovaudamasis bankroto proceso sklandumo, skaidrumo, ekonomiškumo principais⁴⁰ ir yra saistomas ne tik ĮBĮ, bet ir profesinės rūpestingumo pareigos⁴¹. Sistemškai aiškinant ĮBĮ 11 ir 31 straipsnio nuostatas, būtent bankroto administratoriui tenka pareiga tinkamai administruoti ir realizuoti įmonės turtą⁴² ir jį kaupiti⁴³. Reikalavimo sukaupti kuo daugiau turto vykdymas suprantamas ne tik bankrutuojančios įmonės sudarytų sandorių ginčijimas, bet ir komercinės veiklos organizavimas, pavyzdžiui, sudarant terminuotas nuomos sutartis⁴⁴, vykdant nepasibaigusias sutartis⁴⁵. Svarbius sprendimus, susijusius su įmonės turto administravimu, priima ir įmonės kreditorių susirinkimas, kuris gali spręsti dėl įmonės komercinės veiklos tęsimo⁴⁶. Teismas kreditorių prašymu gali nustatyti įmonės ūkinės komercinės veiklos ir disponavimo įmonės turtu, kurį be teismo leidimo draudžiama perduoti, išnuomoti, įkeisti, juo laiduoti, garantuoti kitų subjektų prievolių įvykdymą ar kitaip jį perleisti (perduoti), apribojimus⁴⁷.

³⁵ UNCITRAL <...>, p. 10.

³⁶ UNCITRAL <...>, p. 11.

³⁷ ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 1 punktą.

³⁸ ĮBĮ nustatyta, kad apie iškeltas bylas, kuriose įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, tarp jų ir su darbo santykiais susiję reikalavimai, bei baudžiamąsias bylas, kuriose įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai ir (arba) areštuotas įmonės turtas, įmonės vadovas privalo per 5 dienas nuo dokumentų, nurodytų 6 straipsnio 4 dalyje, gavimo dienos pranešti teismui.

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2011.

⁴⁰ Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1907-381/2017.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-399-219/2018.

⁴² Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-59-370/2017.

⁴³ Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-478-370/2018.

⁴⁴ ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 7 punktą.

⁴⁵ ĮBĮ 11 straipsnio 3 dalies 13 punktą.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-56-421/2015.

⁴⁷ ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 8 punktą.

3. Įmonės turto realizavimas

Tiek įmonės turtą administruojant, tiek ir jį realizuojant, svarbus bankroto administratoriaus ir įmonės kreditorių bendradarbiavimas. Bankroto administratorius šiame procese iš esmės atlieka antstoliui priskirtus veiksmus priverstinio vykdymo proceso metu⁴⁸. O būtent įmonės kreditoriai turi didžiausią finansinį interesą, nes nuo to, kaip realizuojamas įmonės turtas, priklauso jų finansinių reikalavimų patenkinimo galimybės.

ĮBĮ numatyti įvairūs įmonės turto realizavimo būdai, kurių naudojimas iš esmės priklauso nuo realizuojamo turto objekto. Bankroto procese turtas gali būti realizuojamas jį *parduodant* arba *perduodant įmonės kreditoriams*. Tai reiškia, kad turto realizavimas siejamas su nuosavybės teisės į konkretų bankrutuojančios įmonės turto objektą perleidimu.

Turto pardavimas yra pagrindinė turto realizavimo forma, todėl turto perdavimas kreditoriams yra išimtinis turto realizavimo būdas. Taip pat numatyta išimtis per tam tikrą laiką neparduotą turtą nurašyti (sunaikinti)⁴⁹. ĮBĮ 33 straipsnio 4 dalyje nustatyta speciali taisyklė, pagal kurią, jeigu apie įkeisto turto pardavimą paskelbta iki bankroto bylos iškėlimo dienos, antstolis baigia vykdyti turto pardavimą Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK)⁵⁰ nustatyta tvarka ir pardavus turtą iš varžytynių gautą pinigų sumą, atskaičius vykdymo išlaidas antstoliui, perveda į bankrutuojančios įmonės sąskaitą. Tokia turto realizavimo tvarka grindžiama ekonomiškumo ir koncentruotumo principais⁵¹. Tačiau teisė spręsti dėl įmonės turto realizavimo būdo ir tvarkos yra apribota imperatyvių ĮBĮ nuostatų.

3. 1. Įmonės turto pardavimas

Bankroto proceso metu pripažįstami du turto pardavimo modeliai: kai įmonės valdymas lieka įmonės vadovui (-ams) ir kai įmonės valdymas iškelus bankroto bylą perduodamas bankroto administratoriui. Pirmu atveju pati įmonė priima verslo sprendimus (įskaitant ir dėl turto realizavimo). Antru atveju įmonės valdymo funkcija perleidžiama įmonės bankroto administratoriui. Atitinkamai įmonės turtas gali būti parduodamas įprasta tvarka vykdant verslą (angl. *ordinary course of conducting business*) ir specialia, neįprasta verslo tvarka (angl. *outside the ordinary course of business*)⁵². Kai įmonės turtas parduodamas įprasta tvarka, dažniausiai kreditorių pritarimas nėra būtinas, ir, atvirkščiai, parduodant turtą neįprasta tvarka, kreditorių ir(ar) teismo pritarimas yra reikalingas⁵³.

Konkretūs turto pardavimo būdai ir priemonės tarptautinėje praktikoje skiriasi. Tačiau, nepaisant pasirinkto turto pardavimo modelio, įmonės turtas turi būti parduodamas tokiu būdu, kuriuo užtikrinamas jo pardavimas už didžiausią kainą, ir įmonės kreditoriai yra informuojami apie pardavimą ir jį gali ginčyti teisme⁵⁴. Praktinių turto pardavimo problemų gali kilti dėl nesąžiningo suinteresuotų asmenų elgesio. Pavyzdžiui, įmonės turto pardavimas susijusiems asmenims gali kelti įtarimų dėl tokio pardavimo teisėtumo ir neteisėto susitarimo (angl. *collusion*). Tačiau turto pardavimas su bankrutuojančia įmone susijusiam asmeniui nebūtinai lemia pardavimo neteisėtumą, jei užtikrinama tinkama priežiūra ir įvertinama, ar nebuvo susitarimo ar apgaulės (angl. *fraud*)⁵⁵.

⁴⁸ Išimtis, kai bankroto procese įmonės turtą parduoda antstolis, numatyta ĮBĮ 33 straipsnio 4 dalyje.

⁴⁹ ĮBĮ 33 straipsnio 7 dalis.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127-687/2016.

⁵² UNCITRAL <...>, p. 104.

⁵³ UNCITRAL <...>, p. 105.

⁵⁴ UNCITRAL <...>, p. 105.

⁵⁵ UNCITRAL <...>, p. 106.

Tarptautinėje praktikoje pripažįstami įvairūs būdai, kaip galima užtikrinti efektyvų ir maksimaliai naudingą įmonės turto pardavimą: kreditorių ir būsimų pirkėjų informavimas siekiant, kad informacija sudomins suinteresuotus asmenis ir kreditoriams bus sudaryta galimybė reikšti savo nesutikimą ar pastabas; turtas įvertinamas neutralių, nepriklausomų specialistų (ypač, parduotant nekilnojamąjį turtą ar specialų turtą); minimalios pardavimo kainos nustatymas aukciono atveju ir draudimas aukciono dalyviams sudaryti neteisėtus susitarimus⁵⁶. Jei bankroto procese įmonės turtas apima ir turtą, priklausantį tretiesiems asmenims, keliamas reikalavimas, kad toks turtas taip pat turi būti saugomas ir jo vertė neturi sumažėti⁵⁷.

Įmonės turto pardavimo ir perdavimo būdai bei tvarka nustatyti ĮBĮ 33 straipsnio 1 dalyje. Pagal šią normą, bankrutuojančios įmonės turtas yra turtas, į kurį teisės aktų nustatyta tvarka gali būti nukreiptas išieškojimas. Skiriamos kelios turto rūšys: greitai gendantys ir savo vertę galintys prarasti daiktai, nekilnojamasis ir įkeistas turtas, taip pat turtas, kurio vertė viršija 250 bazinių socialinių išmokų dydžio sumą, ir kitas turtas. Kaip atskiras turto objektas pripažįstamas bankrutuojančiam ar bankrutavusiam bankui ar kredito unijai priklausančios reikalavimo teisės pagal skolininkų prievolės ir kitas finansinis turtas⁵⁸ bei vertybiniai popieriai ir uždarosios akcinės bendrovės akcijos⁵⁹, radioaktyviosios medžiagos⁶⁰.

Autoriaus nuomone, siekis parduoti įmonės turtą už kuo didesnę kainą priklauso ne vien nuo bankroto procese dalyvaujančių asmenų veiksmų, bet ir nuo parduodamo turto pobūdžio, situacijos rinkoje, pardavimo būdo ir kitų reikšmingų aplinkybių. Pavyzdžiui, dėl savo ekonominių ypatybių pripažįstamas specifinis bankrutuojančios įmonės reikalavimo teisės įgyvendinimas bankroto procese. Tai yra specifinis turtas, kurio reali rinkos vertė priklauso ne tik nuo reikalavimo teisės dydžio, bet ir nuo skolininko pobūdžio, finansinės padėties⁶¹.

ĮBĮ nereglamentuoja, ar vienu pardavimu galima parduoti kelis turto objektus (turto kompleksą). Tačiau toks klausimas yra nagrinėtas teismų praktikoje. Vienoje bankroto byloje⁶² bankroto administratorius kreipėsi į teismą, prašydamas teismo leisti kartu parduoti dviem bankrutuojančioms įmonėms priklausantį nekilnojamąjį turtą (prekybinį pastatą), esantį tuo pačiu adresu. Nors kreditorių susirinkimo neįvyko dar nė vienoje iš įmonių, bankroto administratorius argumentavo, kad bendras prekybinio pastato pardavimas būtų ekonomiškai naudingas abiem bankrutuojančioms įmonėms ir jų kreditoriams, būtų patrauklus potencialiems pirkėjams, konkurencingas rinkoje ir dėl to užtikrintų didesnę turto pardavimo kainą, palyginti su ta, kurios būtų galima tikėtis parduodant turtą atskirai. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad skirtingiems juridiniams asmenims priklausantis turtas gali būti parduodamas kaip turto kompleksas, tačiau tam būtinas abiejų įmonių kreditorių daugumos pritarimas⁶³.

3.2. Turto pardavimas bankroto administratoriaus nustatyta tvarka

ĮBĮ 33 straipsnio 1 dalies 1 punkte reglamentuotas specialaus turto (gyvūnai, produktai, greitai gendantis ar galintis prarasti savo prekinę vertę turtas) pardavimas. Šis turtas gali būti parduodamas be įmonės kreditorių pritarimo, kainą nustačius bankroto administratoriui. Parduodamo turto kaina turi

⁵⁶ UNCITRAL <...>, p. 107.

⁵⁷ UNCITRAL <...>, p. 110.

⁵⁸ ĮBĮ 33 straipsnio 1 dalies 4 punktas.

⁵⁹ ĮBĮ 33 straipsnio 5 dalis.

⁶⁰ ĮBĮ 33 straipsnio 8 dalis.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-356-915/2017.

⁶² Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-730-381/2018.

⁶³ Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-730-381/2018.

būti nustatoma atsižvelgiant į analogiško turto faktinę rinkos kainą (išimtis numatyta dėl įkeisto turto). Ši speciali turto pardavimo tvarka skirta įmonės turtui operatyviai realizuoti. Tokiu atveju ne kreditorių susirinkimas, bet bankroto administratorius nustato parduodamo turto kainą. Bankroto administratorius, parduodamas tokį turtą, turi jį parduoti rinkos kaina, laikydamasis jam taikomų veiklos standartų⁶⁴. Paprastai toks įmonės turto pardavimo būdas ginčų nesukelia.

3.3. Turto pardavimas iš varžytynių

ĮBĮ 33 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatyta, kad iš varžytynių parduodamas nekilnojamoji turtas, įkeistas turtas, turtas, kurio vertė viršija 250 bazinių socialinių išmokų (9 500 Eur)⁶⁵ dydžio sumą. Ši tvarka detalizuojama Bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės, fizinio asmens, kuriam iškelta bankroto byla, turto pardavimo iš varžytynių tvarkos apraše (toliau – Aprašas)⁶⁶. Aprašas reglamentuoja turto pardavimo iš varžytynių organizavimo ir vykdymo tvarką. Varžytynės vykdomos tik elektroniniu būdu⁶⁷. Varžytynių laimėtoju laikomas varžytynių dalyvis, pasiūlęs didžiausią kainą⁶⁸. ĮBĮ ir Apraše nuostatos dėl turto pardavimo iš varžytynių yra imperatyvaus pobūdžio⁶⁹, todėl net ir kreditorius, kuriam turtas yra įkeistas, negali pakeisti turto pardavimo kainos ar tvarkos nustatymo tvarkos⁷⁰. Bankroto procese vykdant įmonės priverstinio likvidavimo procedūras, siekiama „<...> kuo didesnio visų kreditorinių reikalavimų patenkinimo, taip pat visų kreditorių interesų pusiausvyros užtikrinimo“⁷¹. Tokios turto pardavimo tvarkos imperatyvas reiškia, kad, nustačius, jog turto objektas patenka į ĮBĮ 33 straipsnio 1 dalies 2 punkto sampratą, šios tvarkos privaloma laikytis⁷².

Teismų praktikoje pripažįstama, kad turto pardavimas varžytynėse yra vienas iš efektyviausių turto pardavimo būdų įmonių bankroto procese. Vienoje byloje ginčas kilo dėl bankrutuojančios įmonės nekilnojamojo turto pardavimo varžytynėse efektyvumo. Apeliantė argumentavo, kad rado asmenį, galintį nupirkti įmonės nekilnojamąjį turtą, todėl nėra poreikio jį parduoti varžytynėse. Apeliacinės instancijos teismas šį argumentą atmetė ir konstatavo, kad būtent turto pardavimas varžytynėse apsaugo kreditorių finansinius interesus⁷³.

Turto pardavimas varžytynėse siejamas su tikimybe, kad varžytynių metu pradinė parduodamo turto kaina gali pakilti. Vien tai, kad nustatyta konkreti parduodamo turto kaina, nereiškia, kad jis už tokią kainą bus parduotas, nes varžytynių pagrindinis tikslas ir yra užtikrinti kainos pakilimą varžtantis varžytynių dalyviams⁷⁴. Tačiau turto pardavimas varžytynėse negarantuoja, kad turtas bus parduotas. Jei įmonės turtas nėra parduodamas dvejose varžytynėse, jis gali būti parduodamas tokia tvarka, kurią nustato įmonės kreditorių susirinkimas (komitetas)⁷⁵. Tokiu atveju pripažįstama, kad parduodamas

⁶⁴ Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-730-381/2018.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1334, TAR, 2018-12-21, nr. 2018-21222.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. balandžio 17 d. nutarimas Nr. 321 „Dėl Fizinio asmens, kuriam iškelta bankroto byla, bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės turto pardavimo iš varžytynių tvarkos aprašo patvirtinimo (Dėl Bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės, fizinio asmens, kuriam iškelta bankroto byla, turto pardavimo iš varžytynių tvarkos aprašo patvirtinimo)“ (*Valstybės žinios*, 2013, nr. 42-2053; TAR, 2014-12-30, nr. 2014-20983).

⁶⁷ Aprašo 4 punktas.

⁶⁸ Aprašo 32 punktas.

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-179-611/2015.

⁷⁰ Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-730-381/2018.

⁷¹ Lietuvos apeliacinis teismas. 2016 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1475-381/2016.

⁷² Lietuvos apeliacinis teismas. 2016 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1729-407/2016.

⁷³ Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-263-798/2018.

⁷⁴ Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-263-798/2018.

⁷⁵ Lietuvos apeliacinis teismas. 2016 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1475-381/2016.

turtas nesukelia pakankamo susidomėjimo. Galima situacija, kad turtas nėra parduodamas dėl to, jog nustatyta nepagrįstai didelė turto pardavimo kaina. ĮBĮ ir Apraše nereglamentuojama, kaip turi būti nustatoma ši kaina, todėl, remiantis kreditorių autonomijos principu, būtent kreditorių susirinkimui suteikta teisė nustatyti pradinę parduodamo turto kainą. Netinkamas pradinės kainos nustatymas (pavydžiui, nustačius pernelyg didelę pradinę kainą) gali lemti neefektyvų bankroto procesą.

3.3.1. Varžytinėse parduodamo turto kainos nustatymas

Remiantis UNCITRAL taisyklėmis ir nuoseklia kasacinio teismo praktika, įmonės turtas bankroto procese turi būti parduodamas kuo didesne kaina⁷⁶. Šis reikalavimas siejamas su tikslu, kad pardavus turtą būtų galima kuo didesne apimtimi patenkinti kreditorių reikalavimus⁷⁷, įgyvendinti akcininkų teisę gauti likviduojamos įmonės turto dalį, likusią po atsiskaitymo su įmonės kreditoriais⁷⁸. Turto pardavimo kainos patvirtinimas yra išimtinai įmonės kreditorių susirinkimo kompetencijai priskirtinas klausimas⁷⁹. Nustatant parduodamo turto kainą nėra būtina atlikti turto vertinimo Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo nustatyta tvarka.

Kadangi parduodamo turto kainos nustatymo kriterijai ĮBĮ nėra reglamentuojami, pritarina formuojamai teismų praktika, kad tokiu atveju pagal analogiją taikomos bendrosios civilinio proceso priverstinio vykdymo taisyklės. Pagal jas antstolis, areštuodamas skolininko turtą, jį įkainoja rinkos kainomis, atsižvelgdamas į turto nusidėvėjimą ir į arešto metu dalyvaujančių išieškotojo bei skolininko nuomones (CPK 681 straipsnio 1 dalis). Jei išieškotojas ar skolininkas prieštarauja antstolio atliktam turto įkainojimui arba antstoliui kyla abejonių dėl turto vertės, jis turto vertei nustatyti skiria ekspertizę⁸⁰. Tai reiškia, kad kreditorių susirinkimas turto pradinę kainą turi nustatyti, atsižvelgdamas į jo realią rinkos kainą, įvertinant jo nusidėvėjimą. Siekiant kuo tinkamiau nustatyti realią ir pagrįstą turto kainą, turi būti atliekamas varžytinėse parduodamo turto vertinimas. Toks vertinimas nėra būtinas, kai yra visų įmonės kreditorių pritarimas⁸¹.

Sprendžiant dėl pradinės kainos nustatymo, reikia atsižvelgti į: „<...> siekiamo parduoti turto specifika, potencialius pirkėjus, rinkos svyravimus, taip pat turto pardavimo trukmės įtaką bankroto proceso eigai, administravimo išlaidų dydžiui ir kreditorių reikalavimų patenkinimui“⁸². Kreditorių susirinkimas turto kainą nustato įvertindamas jį ekonominiu aspektu (atsižvelgiama į realią galimybę parduoti turtą, potencialią turto realizavimo trukmę)⁸³. Taip pat pripažįstama, kad įmonės kreditoriai gali įpareigoti įmonės administratorių nustatyti rinkoje egzistuojančias realias panašaus turto kainas atlikdami potencialių pirkėjų apklausą. Tokiu būdu kaina nustatoma pagal didžiausią potencialaus pirkėjo pasiūlytą kainą⁸⁴. Kainos nustatymas turi atitikti protingumo kriterijus, nes aiškiai per didelės pradinės turto pardavimo kainos nustatymas gali reikšti, kad varžytinės yra fiktyvios ir jomis nėra realiai siekiama parduoti turtą⁸⁵.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-132-684/2015.

⁷⁷ Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-730-381/2018.

⁷⁸ Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1562-381/2017.

⁷⁹ ĮBĮ 23 straipsnio 5 punktas.

⁸⁰ Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1391-330/2017.

⁸¹ Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1391-330/2017.

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-356-915/2017.

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-253-219/2017.

⁸⁴ Lietuvos apeliacinis teismas. 2016 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1475-381/2016.

⁸⁵ Lietuvos apeliacinis teismas. 2016 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1475-381/2016.

Nors kompetencija spręsti dėl turto vertinimo tvarkos ir nustatyti konkrečią turto pradinę pardavimo kainą suteikta kreditorių susirinkimui⁸⁶, naujausioje teismų praktikoje pripažįstama, kad užtrukę kreditorių ginčai dėl kainos nustatymo vilkina bankroto procesą. Todėl tokiais atvejais teismui suteikiama teisė spręsti dėl turto pardavimo kainos nustatymo⁸⁷. Vienoje byloje ginčas kilo dėl kreditorių veiksmų nustatant parduodamo turto kainą. Kasacinis teismas suformavo taisyklę, kad, nustačius bankroto proceso vilkinimą ir netinkamą kreditorių kompetencijos įgyvendinimą, bankroto bylą nagrinėjantis teismas gali nustatyti pradinę parduodamo turto kainą⁸⁸.

Tačiau, autoriaus nuomone, teismo įsikišimas į įmonės kreditoriams priskirto klausimo sprendimą, nesant tam ĮBĮ numatyto teisinio pagrindo, galimas tik išimtiniais atvejais, kai bankroto proceso vilkinimas ir kreditorių negalėjimas susitarti dėl kainos nustatymo yra akivaizdus ir jo negalima išspręsti kitais būdais. Minėtoje byloje tokiomis aplinkybėmis buvo laikoma: aiškus dviejų kreditorių grupių (hipotekos kreditorių ir kitų kreditorių) nesutarimas; nesėkmingas turto pardavimas kelis kartus; viešai skelbiama informacija apie turto pardavimą; ĮBĮ 33 straipsnio 7 dalyje nustatyto 24 mėnesių termino pratęsimas daugiau kaip penkis kartus. Akivaizdu, kad tokių aplinkybių visuma rodo aiškų kreditorių nesutarimą dėl turto pardavimo ir bankroto proceso vilkinimą. Kreditoriams negalint per ilgą laiką susitarti dėl turto pardavimo, dėl to negali būti paneigiamas bankroto proceso operatyvumo principas. Tačiau kiekvienu atveju nustatytų teismo aplinkybių turi būti pakankama nusverti kreditorių autonomijos principą sprendžiant šį klausimą.

Nustačius, kad teismas išimtiniais atvejais gali spręsti dėl parduodamo turto kainos, kyla klausimas, kaip teismas šią kainą turėtų nustatyti. Teismas minėtoje byloje rėmėsi viena iš kreditorių susirinkimo nustatytą kainą ir pagal analogiją taikydamas CPK 681 straipsnio 1 dalyje numatytą taisyklę. Tokia pozicija yra pagrįsta, nes pagal analogiją taikoma panašiausią teisinį santykį reglamentuojanti nuostata. Tačiau tokį sprendimą teismas gali priimti, jei byloje yra pakankamai duomenų apie realią turto rinkos vertę. Kita vertus, tokių duomenų byloje nesant, kyla klausimas, ar teismas savo iniciatyva turėtų skirti turto ekspertizę (CPK 212 straipsnio 1 dalis), atsižvelgiant į tai, kad tokiu atveju turto realizavimo procesas neišvengiamai pailgėja.

3.4. Įmonės turto perdavimas įmonės kreditoriams

Speciali įmonės turto realizavimo forma yra neparduoto turto perdavimas įmonės kreditoriams. Tokia galimybė nustatyta ĮBĮ 33 straipsnio 2 dalyje ir 33 straipsnio 6 dalyje. Tokiu turto realizavimo būdu užtikrinama galimybė įmonės kreditoriams perimti įmonės turtą taip pagreitinant ir supaprastinant turto realizavimo procesą.

Pagal formuojamą teismų praktiką, ĮBĮ 33 straipsnio 2 dalyje nustatyta turto realizavimo tvarka yra bendroji turto realizavimo taisyklė, palyginti su taisykle, numatyta šio straipsnio šeštojoje dalyje. Pagrindiniai šiose nuostatose numatyto turto realizavimo skirtumai yra jų panaudojimo laikas ir faktinės aplinkybės⁸⁹. Taigi įmonės turto perdavimas, pagal ĮBĮ 33 straipsnio 6 dalį, yra apribotas laiko atžvilgiu ir taikomas tik konkrečiam turto objektui (įkeistam turtui). O įmonės turtas, pagal ĮBĮ 33 straipsnio 2 dalį, gali būti perduotas iki bankroto proceso pabaigos. Abu turto perdavimo būdai yra alternatyviūs⁹⁰.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-246/2013.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-196-313/2017.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-196-313/2017.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-179-611/2015.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-179-611/2015.

4. Turto realizavimas ir bankroto proceso operatyvumas

Įmonių bankroto bylos turi būti nagrinėjamos operatyviai. Tačiau įmonės turto realizavimas dažniausiai yra tęstinis procesas, kuriame taikomi skirtingi turto realizavimo būdai. Pernelyg ilgas turto realizavimas ne tik mažina kreditorių galimybes gauti kuo didesnį kreditorinių reikalavimo patenkinimą, bet ir didina bankroto proceso sąnaudas, kaštus⁹¹.

ĮBĮ numatytas 24 mėnesių terminas (skaičiuojamas nuo teismo nutarties pripažinti įmonę bankrutavusia įsiteisėjimo dienos) dėl bankrutuojančios įmonės turto realizavimo⁹². Taip pat numatyta operatyvi tokio turto sunaikinimo ar panaudojimo tvarka⁹³. Kreditorių susirinkimo prašymu 24 mėnesių terminą teismas gali pratęsti⁹⁴. Taigi šis terminas nėra naikinamas, tačiau jis pratęsiamas iki teismo nutarties dėl įmonės pabaigos priėmimo⁹⁵. ĮBĮ nėra nustatyta reikalavimų ir atveju, kai minėtas terminas turėtų būti pratęstas. Tokia situacija galima, kai per nustatytą terminą nėra parduodamas įmonei priklausantis turtas ir neužbaigiama likvidavimo procedūra. Tokiu atveju bankroto administratorius turi sušaukti kreditorių susirinkimą, jame turėtų būti sprendžiama dėl tolesnio įmonės likvidavimo proceso eigos⁹⁶.

Turto realizavimo termino pratęsimas turėtų būti taikomas esant išimtinėms aplinkybėms. Be to, privalo būti nustatytas trumpas ir konkretus turto realizavimo terminas⁹⁷. Atsižvelgiant į formuojamą praktiką, tik objektyvios ir reikšmingos priežastys laikomos tinkamu turto realizavimo termino pratęsimo pagrindu. Todėl tokios aplinkybės, pavyzdžiui, kreditorių nesutarimai dėl turto realizavimo, neturėtų būti pagrindas pratęsti šį terminą. Nutartis, kuria pratęstas šis terminas, nėra skundžiama atskiruoju skundu⁹⁸.

Autoriaus nuomone, šis terminas neturėtų būti pratęsiamas vien dėl to, kad bankrutavusi įmonė dalyvauja kitose civilinėse bylose. Tokiu atveju teismas turi vertinti, kokią įtaką kitos civilinės bylos eiga turės bankrutavusios įmonės kreditoriniams reikalavimams patenkinti ir koks yra toje byloje pareikštų įmonės reikalavimų pagrįstumas ir jų patenkinimo galimybės⁹⁹. Atitinkamai minėtas terminas gali būti pratęsiamas, jei bankrutavusios įmonės reikalavimas kitoje byloje yra patenkintas ir vyksta priverstinio vykdymo procedūros. Tačiau atsižvelgiant į bankroto proceso operatyvumo tikslą, tokiu atveju reikia įvertinti išieškojimo perspektyvas¹⁰⁰.

Sprenddamas dėl termino pratęsimo, teismas turėtų įvertinti ir turtą, kurio realizavimas užtruko. Pavyzdžiui, vienoje byloje teismas nustatė, kad įmonės bankroto procesas trunka kelis metus ir klausimas dėl nerealizuotų prekių (autodetalių) atsargų pardavimo buvo ne kartą svarstytas kreditorių susirinkimuose. Teismas atmetė prašymą pratęsti terminą, nes toks ilgas nesudėtingo turto realizavimas nėra suderinamas su bankroto proceso tikslais¹⁰¹.

ĮBĮ normos nenustato likviduotos dėl bankroto įmonės pareigų perėjimo kitiems asmenims, nes, likvidavus bankrutavusią įmonę, jos prievolės baigiasi. Likviduotos įmonės turtinių teisių perėjimas kitiems asmenims nėra taip pat reglamentuotas, nes visas žinomas bankrutavusios įmonės turtas pakirstomas bankroto proceso metu ĮBĮ nustatyta tvarka. Tačiau pasitaiko atveju, kai nors ir baigiamas

⁹¹ Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-571-241/2017.

⁹² ĮBĮ 33 straipsnio 7 dalis.

⁹³ ĮBĮ 33 straipsnio 7 dalis.

⁹⁴ ĮBĮ 33 straipsnio 7 dalis.

⁹⁵ Lietuvos apeliacinis teismas. 2016 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1154-381/2016.

⁹⁶ Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-785-798/2017.

⁹⁷ Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-571-241/2017.

⁹⁸ Lietuvos apeliacinis teismas. 2016 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1154-381/2016.

⁹⁹ Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1041-823/2017.

¹⁰⁰ Lietuvos apeliacinis teismas. 2015 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1245-180/2015.

¹⁰¹ Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-571-241/2017.

įmonės bankroto procesas (atitinkamai ir turto realizavimo procesas), atsiranda (paaiškėja) jai nuosavybės teise priklausantis turtas, kuris bankroto proceso metu nebuvo žinomas ir galėjo ir gali būti panaudotas atsiskaitant su kreditoriais. Tokio turto realizavimo klausimas svarbus ir nustačius tyčinį įmonės bankrotą¹⁰². Tokiu atveju kreditoriai, kurių reikalavimai nebuvo patenkinti bankroto procese, gali savo teises ginti kitų įstatymų pagrindu¹⁰³. Jei įmonę likvidavus atsiranda jos turto, įmonės kreditoriai ar bankroto administratorius turi teisę kreiptis į teismą, prašydami tokį turtą jiems paskirstyti pagal nustatytą reikalavimų tenkinimo eiliškumą¹⁰⁴.

Išvados

1. Sistemiskai vertinant įmonių turtą reglamentuojančias nuostatas, darytina išvada, kad įmonės turtas bankroto procese suprantamas plačiai ir yra siejamas su jos nuosavybės teise valdomu materialiuoju ir nematerialiuoju turtu, kurį įmonė turi bankroto bylos išskelimo metu ir įgyja šio proceso eigoje.
2. Įmonės turto administravimas bankroto procese siejamas su tikslu sukaupti kuo daugiau turto. Tai atliekama ne tik saugant turtą, bet ir tęsiant įmonės komercinę veiklą, kiek tai suderinama su jos kreditorių interesais ir bankroto proceso tikslais.
3. Sisteminė teisės aktų ir teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad realizuojant turtą turi būti užtikrinama, kad jis parduodamas už kuo didesnę kainą, nėra sudaryta nesąžiningų susitarimų, užtikrinama galimybė pardavimo sandorį ginčyti. Nustatant parduodamo turto pradinę kainą, reikia įvertinti jo realią rinkos vertę, nusidėvėjimą, potencialių pirkėjų ratą, rinkos, kurioje parduodamas turtas, specifiką ir kitas reikšmingas aplinkybes.
4. Išimtinė teisė nustatyti varžytinėse parduodamo turto kainą priklauso įmonės kreditoriams. Tačiau naujaisi teismų praktikos pavyzdžiai rodo, kad bankroto bylą nagrinėjantis teismas gali esant išimtinėms aplinkybėms (proceso vilkinimui) pats nustatyti tokio turto kainą. Tokiu atveju teismas privalo nustatyti, kad dėl susiklosčiusių išimtinių bylos aplinkybių galimybė kreditorių susirinkimui tęsti turto realizavimo veiksmus pakenktų bankroto proceso tikslams.
5. Bankroto proceso tikslus užtikrina greitas ir efektyvus įmonės turto realizavimas. Teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad terminas pratęsti įmonės likvidavimo procesą dėl turto realizavimo galimas esant objektyvioms ir reikšmingoms aplinkybėms. Pratęsiant šį terminą reikia atsižvelgti į parduodamo turto specifiką, bankroto proceso eigą. Jeigu likvidavimo termino pratęsimas siejamas su kitos bylos nagrinėjimu ar priverstinio išieškojimo procesu, reikia įvertinti šių procesų perspektyvas ir realias bankrutavusios įmonės galimybes gauti reikalavimo patenkinimą.

Literatūra

Nacionaliniai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.
3. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 31-1010.
4. Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 52-1672.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. balandžio 17 d. nutarimas Nr. 321. *Valstybės žinios*, 2013, nr. 42-2053.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1334. *TAR*, 2018-12-21, nr. 2018-21222.

¹⁰² Lietuvos apeliacinis teismas. 2016 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-701-798/2016.

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-383-219/2017.

¹⁰⁴ Lietuvos apeliacinis teismas. 2008 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-67/2008.

Užsienio teisės aktai

7. Insolvency Act 1986 (Jungtinės Karalystės nemokumo įstatymas) [interaktyvus. Žiūrėta. 2018 m. lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>>.
8. Insolvenzordnung (Vokietijos nemokumo įstatymas) [interaktyvus. Žiūrėta. 2018 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.gesetze-im-internet.de/inso/>>.
9. UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law, 2005 [interaktyvus. Žiūrėta. 2018 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf>.

Specialioji literatūra

10. FABER, D., et al. *Commencement of Insolvency Proceedings*. Oxford University Press, 2012.
11. FINCH, V.; MILMAN, D. *Corporate Insolvency Law Perspectives and Principles 3ed*. Cambridge University Press, 2017.
12. GOODE, R. *Principles of Corporate Insolvency Law 4ed*. Thomson Reuters, 2011.
13. KAVALNĖ, S. et al. *Bankroto teisė*: Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.

Teismų praktika

14. Lietuvos apeliacinis teismas. 2008 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-67/2008.
15. Lietuvos apeliacinis teismas. 2015 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1245-180/2015.
16. Lietuvos apeliacinis teismas. 2016 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1154-381/2016.
17. Lietuvos apeliacinis teismas. 2016 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-701-798/2016.
18. Lietuvos apeliacinis teismas. 2016 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1475-381/2016.
19. Lietuvos apeliacinis teismas. 2016 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1729-407/2016.
20. Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1041-823/2017.
21. Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-2077-381/2017.
22. Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-785-798/2017.
23. Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1857-370/2017.
24. Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1907-381/2017.
25. Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. rugpjūčio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1478-407/2017.
26. Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. rugpjūčio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1478-407/2017.
27. Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1391-330/2017.
28. Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1562-381/2017.
29. Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-59-370/2017.
30. Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1785-798/2017.
31. Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1835-330/2017.
32. Lietuvos apeliacinis teismas. 2017 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-571-241/2017.
33. Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-730-381/2018.
34. Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-478-370/2018.
35. Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-682-823/2018.
36. Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. rugpjūčio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1349-798/2018.
37. Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-263-798/2018.
38. Lietuvos apeliacinis teismas. 2018 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-340-370/2018.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2013 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2013.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2016 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-103-378/2016.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-196-313/2017.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2011.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-56-421/2015.

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-399-219/2018.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127-687/2016.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-356-915/2017.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-179-611/2015.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-132-684/2015.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-356-915/2017.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-253-219/2017.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-246/2013.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-196-313/2017.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-383-219/2017.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2013.

The Administration and Realization of Estate in Corporate Bankruptcy Proceedings

Remigijus Jokubauskas

(Mykolas Romeris University)

S u m m a r y

Effective estate administration and realization is important for protecting the interests of the corporation and its creditors. It also allows the termination of bankruptcy proceedings if a corporation's solvency is restored, the creditors' claims are satisfied, or a peaceful agreement is concluded. The main requirement for the effective administration of estate is the maximization of corporate assets. The main requirement for the sale of estate is to conduct the sale for the highest possible price in the market. The initial price of the asset shall be established according to its peculiarities, real market price, possible purchasers, and duration of the sale process. The court can establish the initial sale price of the asset in exceptional cases, when there is evidence of any delay of the bankruptcy proceedings or that the creditors have failed to set the price.

Turto administravimas ir realizavimas įmonių bankroto procese

Remigijus Jokubauskas

(Mykolo Romerio universitetas)

S a n t r a u k a

Efektyvus įmonės turto administravimas ir realizavimas yra svarbūs įmonės ir jos kreditorių interesų apsaugai bankroto procese. Šie veiksmai leidžia nutraukti bankroto procesą, jei įmonės mokumas yra atkuriamas, kreditorių reikalavimai yra patenkinami ar sudaroma taikos sutartis. Pagrindinis reikalavimas, kad turto administravimas būtų efektyvus, yra jį didinti. Esminis įmonės turto pardavimo reikalavimas yra realizuoti jį kuo didesne kaina rinkoje. Pradinė parduodamo turto kaina nustatoma atsižvelgiant į jo ypatumus, galimus pirkėjus, pardavimo proceso trukmę. Teismas turi teisę įsiterpti į kreditorių kompetenciją ir nustatyti pradinę parduodamo turto kainą tik išimtiniais atvejais, kai yra vilkinamas bankroto procesas ir kreditoriai nesugeba šios kainos nustatyti savo sutarimu.